

Transacties onder gemeenschappelijke leiding: veel keuzes, maar niet allemaal beschikbaar

Sinds kort hebben we in Nederland regelgeving over transacties onder gemeenschappelijke leiding. De nieuwe Richtlijn biedt mogelijkheden, maar ook beperkingen in de geconsolideerde en enkelvoudige jaarrekening.

Maarten Hartman - Vaktechnisch bureau (National Office), Assurance

1. Roep om regelgeving rondom gemeenschappelijke leiding krijgt gehoor

De verslaggeving onder gemeenschappelijke leiding is een thema dat bij veel ondernemingen, accountants en toezichthouders de aandacht trekt. Waarom? Het gebeurt vaak, het komt vaak voort uit belangrijke herstructureringen binnen een groep en er is hoegenaamd geen 'formele' internationale regelgeving over. Dit laatste heeft ertoe geleid dat op verschillende manieren wordt gerapporteerd over dergelijke transacties. Bij de International Accounting Standards Board (IASB) is herhaaldelijk gevraagd om tot nadere regelgeving te komen. Vooralsnog met weinig succes. IFRS heeft geen formeel standpunt hoe hiermee om te gaan.

Tot voor kort had ook de Nederlandse verslaggeving geen regelgeving rond transacties onder gemeenschappelijke leiding. Maar sinds kort, en vanaf de RJ-editie 2014 in definitieve vorm, heeft de

Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) de handschoen opgepakt en regelgeving uitgevaardigd. Voor de geconsolideerde jaarrekening is dat RJ 216.503, voor de enkelvoudige jaarrekening is dat RJ 214.305 en 343. Overigens is ook binnen Europa geconstateerd dat regelgeving moet worden ingevoerd. De nieuwe Accounting Directive (die ook in de Nederlandse wet in Titel 9 wordt geïmplementeerd) heeft bepalingen over de verwerking van bedrijfscombinaties binnen een groep.

2. Definitie gemeenschappelijke leiding

In de nieuwe richtlijnen wordt geen nadere definitie gegeven van gemeenschappelijke leiding, of 'common control'. IFRS 3 geeft wel nadere informatie, die ook gebruikt wordt in Nederlandse omstandigheden. In het kort:

Een bedrijfscombinatie onder gemeenschappelijke leiding is een bedrijfscombinatie waarin de uiteindelijke zeggenschap over alle bij de bedrijfscombinatie betrokken entiteiten of bedrijven door dezelfde partij of partijen wordt uitgeoefend, zowel voor als na de bedrijfscombinatie.

Een bedrijfscombinatie, of 'business combination', is een transactie of andere gebeurtenis waarin een overnemende partij zeggenschap verkrijgt over een of meer bedrijven. In de Nederlandse terminologie spreken we van een overname.

Nieuwe RJ-richtlijn kan zelfs hoofd van de groep raken

De belangrijkste consequentie van deze toelichting op 'gemeenschappelijke leiding' is dat er 'boven in de groep' op geconsolideerd niveau niets wijzigt. De consequenties van een bedrijfscombinatie en de verslaggevingsissues spelen zich vooral af op ieder mogelijk tussenhoudsterniveau. Maar het is zelfs mogelijk dat ook juridisch het hoofd van de groep wordt geraakt door deze nieuwe regelgeving. Zie voorbeeld 1.

Onderstaande voorbeelden laten een aantal mogelijkheden zien van transacties onder gemeenschappelijke leiding. De vraag over de toe te passen grondslagen geldt voor de rode entiteiten die nieuw verkregen deelnemingen moeten verantwoorden. Ook nieuwe topholdings kunnen geraakt worden door de nieuwe verslaggeving.

3. Drie methoden voor bedrijfscombinatie onder gemeenschappelijke leiding

In de nieuwe Richtlijn (RJ 216.503) zijn drie methoden benoemd die de verkrijgende partij in de geconsolideerde jaarrekening kan hanteren bij een fusie of overname van een onderneming onder gemeenschappelijke leiding.

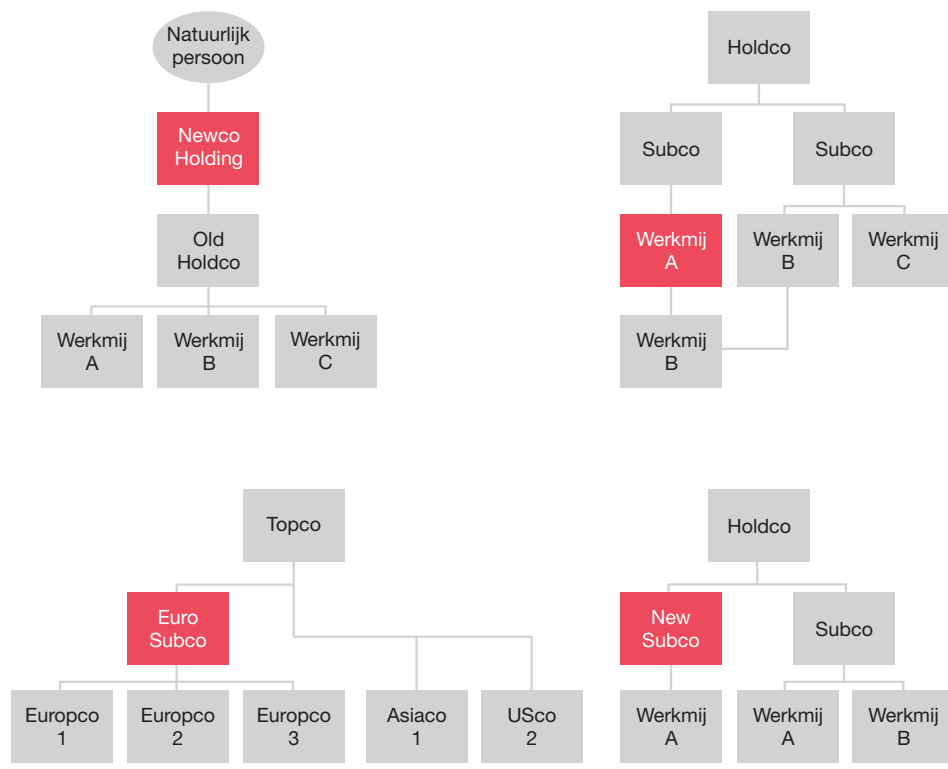
- Purchase-accountingmethode. Dit is de methode die ook gehanteerd wordt als sprake is van een 'externe' overname;
- 'Pooling of interests'-methode. Deze wordt ook wel de 'samensmelting van belangen'-methode of predecessormethode genoemd;
- 'Carry-over accounting'-methode.

Alle drie de methoden hebben hun beperking in toepasbaarheid.

Samenvatting

De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft regelgeving uitgevaardigd over transacties onder gemeenschappelijke leiding. Daarbij zijn drie methoden benoemd die de verkrijgende partij in de geconsolideerde jaarrekening kan hanteren bij de verwerking van een fusie of overname van een onderneming onder gemeenschappelijke leiding. Maar vooral de purchase-accountingmethode mag niet in alle omstandigheden. Ook gelden de nieuwe grondslagen voor de enkelvoudige jaarrekening, ook als er geen geconsolideerde jaarrekening wordt opgemaakt. Dit zal met name gelden voor enkelvoudige jaarrekeningen waarbij deelnemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs waarbij de tussenhoudstervrijstelling wordt gehanteerd. Vaak dan zal eerste waardering tegen reële waarde niet mogelijk zijn.

Voorbeeld 1. Transacties onder gemeenschappelijke leiding

De purchase-accountingmethode: de transactie alsof gedaan met een derde

De purchase-accountingmethode is de methode die moet worden toegepast alsof de transactie met een derde wordt gedaan. Dit houdt in dat de vereisten van RJ 216 paragraaf 2 worden toegepast:

- vaststellen van de verkrijgingsprijs (geldbedrag of equivalent en/of reële waarde van overgedragen eigen aandelen); en
- bepalen van de reële waarde van de verkregen activa en verplichtingen in de overname.

Het verschil tussen de twee elementen is de goodwill.

Deze methode is voor transacties onder gemeenschappelijke leiding slechts mogelijk 'indien recht wordt gedaan aan de economische realiteit van de

transactie'. Wat houdt deze 'economische realiteit' in? Simpelweg, zowel de verkrijgende partij als de overgenomen partij moeten daadwerkelijk bestaan uit operationele activiteiten (het moeten beide 'businesses' zijn) en er moet een economische rationale zijn voor het samenbrengen van deze activiteiten: verder realiseren van synergie-effecten of betere aansturingsmogelijkheden voor gecombineerde activiteiten. De verkrijgende entiteit moet beoordelen en beargumenteren of er sprake is van economische realiteit.

Capital restructuring: geen economische realiteit

Wat niet kwalificeert is het oprichten van een nieuwe entiteit (Newco) die een belang overneemt elders in de groep onder uitgifte van eigen aandelen. Deze Newco heeft zelf geen operationele activiteit. Er is dus geen sprake van een overname met economische realiteit. Het gebruiken van een Newco voor het samenstellen van een nieuwe (sub)-groep wordt aangemerkt als een 'capital restructuring': een bestaand (deel van een) groep krijgt een nieuw groepshoofd, maar de economische realiteit van de groep wijzigt niet. Zou de purchase-accountingmethode worden toegepast, dan zou ook moeten worden vastgesteld wie economisch de overnemende partij is. Veelal geldt dat er sprake is van een 'omgekeerde overname'. De geconsolideerde jaarrekening van de nieuwe subgroep onder de Newco is dan een voortzetting van de overgenomen entiteit. De subgroep heeft alleen juridisch een nieuwe moeder gekregen, maar economisch is er niets veranderd aan de subgroep. In dit geval moet de geconsolideerde jaarrekening van de Newco worden ingericht op basis van de 'pooling of interest'-methode (de volgende methode): de groep heeft altijd al bestaan, er is alleen een nieuwe entiteit aan de bovenkant bijgekomen.

De 'pooling of interest'-methode: eenvoudig en inzichtelijk

De 'pooling of interest'-methode houdt in dat de geconsolideerde jaarrekening van de nieuwe gecombineerde groep wordt

verantwoord alsof de belangen altijd al bij elkaar waren: er was namelijk al sprake van gemeenschappelijke leiding. De RJ bepaalt dat in dit geval paragraaf 3 van RJ 216 wordt toegepast, waarbij activa en verplichtingen en baten en lasten worden gevoegd in het boekjaar en vergelijkende cijfers als ware de samenvoeging vanaf het begin van de boekjaren een feit. Ook de nieuwe Europese Accounting Directive, de toekomstige basis van Titel 9 BW 2, stelt met zoveel woorden dat verkrijging kan plaatsvinden tegen boekwaarden. Het is nog af te wachten of in Titel 9 de keuzemogelijkheid wordt gegeven dan wel pooling of interest expliciet wordt voorgeschreven in deze situaties.

Bij de toepassing van de 'pooling of interest'-methode ontstaan geen nieuwe goodwill en reëlewaardeaanpassingen zoals bij de purchase-accountingmethode. Wel kan deze

worden afgeleid uit de geconsolideerde jaarrekening van de uiteindelijke groep, zoals voorbeeld 2 laat zien.

Indien de verkrijgende partij bijvoorbeeld de verkrijgingsprijs betaalt in geld, dan wordt het verschil tussen de verkrijgingsprijs en de verkregen nett0-boekwaarde (inclusief de al bestaande afgeleide reëlewaardeaanpassingen en goodwill binnen de groep) verwerkt in het eigen vermogen. Dit laatste wordt aangemerkt als een storting op of onttrekking aan het eigen vermogen als onderdeel van een aandeelhouderstransactie.

'Carry-over accounting'-methode: als pooling, maar pas vanaf moment verkrijging

De 'carry-over accounting'-methode is feitelijk dezelfde methode als de 'pooling of interest'-methode. Ook hier wordt

Nieuwe subgroep maakt geconsolideerde jaarrekening op als afgeleide van totale groep

Ook al lijkt de 'pooling of interest'-methode eenvoudig, toch past hier een opmerking. De gemeenschappelijke leiding houdt in dat veelal sprake is van één partij met zeggenschap die ook een geconsolideerde jaarrekening opmaakt. De nieuwe subgroep maakt haar geconsolideerde jaarrekening op als afgeleide van de totale groep: dit zijn dan de boekwaarden van activa, verplichtingen en baten en lasten zoals zij geconsolideerd in de hoogste groep zijn opgenomen. Zie voorbeeld 2.

Voorbeeld 2

Holding H heeft twee rechtstreekse 100%-deelnemingen, A en B. Deelneming B is extern verkregen op 1 april 2013. Per die datum heeft H de purchase-accountingmethode toegepast in haar geconsolideerde jaarrekening. Als gevolg hiervan zijn reëlewaardeaanpassingen op vaste activa van € 1.000 geïdentificeerd en € 1.500 goodwill geactiveerd. De nettovermogenswaarde van B bedraagt € 3.000 (exclusief reëlewaardeaanpassingen en goodwill).

Deelneming A verkrijgt deelneming B van haar moeder Holding H op 1 november 2014 en wil de 'pooling of interest'-methode toepassen in haar geconsolideerde jaarrekening over 2014. Is dit mogelijk? Ja, dit is mogelijk, maar:

- De 'pooling of interest'-methode kan alleen teruggaan tot 1 april 2013, aangezien toen pas de gemeenschappelijke leiding is ontstaan via Holding H.
- De nettoboekwaarde van B ad € 5500, op te nemen vanaf 1 april 2013, wordt ontleend aan de geconsolideerde gegevens van H, dus inclusief de goodwill van € 1500 en de reëlewaardeaanpassingen van € 1000. De nettoboekwaarde van € 5500 is namelijk de waarde die hoort bij de gezamenlijke activiteit als afgeleide van de geconsolideerde jaarrekening van H.

in de geconsolideerde jaarrekening de overgenomen onderneming 'gevoegd' met de boekwaarden die golden voor de groep. Echter, slechts vanaf het moment dat daadwerkelijk zeggenschap is verkregen.

In tegenstelling tot het uitgangsprincipe bij pooling, waarbij gesteld wordt dat de geconsolideerde jaarrekening van de nieuwe subgroep altijd al heeft bestaan, geldt hier dat de verkrijgende partij pas vanaf het moment van verkrijging zeggenschap de overgenomen entiteit verantwoordt. Ook hier ontstaan geen nieuwe reëlewaardeaanpassingen of goodwill en worden verschillen in de verkrijgingsprijs en de nettoboekwaarde verwerkt in het eigen vermogen. Zie voorbeeld 3.

4. Grondslagen ook nader beschreven voor enkelvoudige jaarrekening

De RJ heeft de grondslagen rond transacties onder gemeenschappelijke leiding ook uitgebreid naar de enkelvoudige jaarrekening in RJ 214.305 en 343. Deze grondslagen gelden ook indien er geen geconsolideerde jaarrekening wordt opgemaakt, bijvoorbeeld bij toepassing van de tussenhoudstervrijstelling op grond van artikel 2:408 BW.

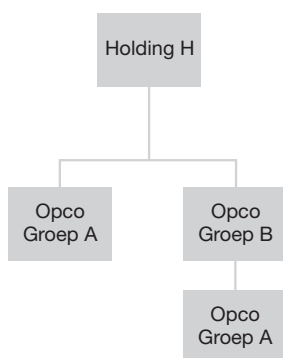
Enkelvoudige jaarrekening: volg de gekozen methode in geconsolideerde jaarrekening

Indien er wel een geconsolideerde jaarrekening wordt opgemaakt, wordt

dezelfde methode gehanteerd in de enkelvoudige jaarrekening. Let wel, dit gaat om de verwerking van de (nieuw verworven) deelneming gewaardeerd tegen de nettovermogenswaardemethode. Uit de Nederlandse toepassing volgt dat de nettovermogenswaarde van de deelneming wordt afgeleid uit de grondslagen die worden gehanteerd in de geconsolideerde jaarrekening. Hierdoor is meestal het enkelvoudige eigen vermogen gelijk aan dat in de geconsolideerde jaarrekening.

In tabel 1 staan de mogelijke combinaties uitgewerkt, waarbij de gekozen methode voor de geconsolideerde jaarrekening bepalend is voor de enkelvoudige jaarrekening.

Voorbeeld 3. Toepassing van de drie methoden

Holding H verkoopt Opco Groep A aan Opco Groep B. De verkrijgingsprijs bedraagt € 200 en de transactie heeft economische realiteit.

Overige gegevens	Reële waarde nettoactiva en verplichtingen A	Boekwaarde nettoactiva en verplichtingen A
Ten tijde van transactie	150	70
Begin boekjaar t-1	Nvt	40

De verwerking in de geconsolideerde jaarrekening van Opco Groep B is als volgt met toepassing van de drie verschillende methoden:

	Openingsbalans t-1	Datum transactie
Purchase-accountingmethode	-	Nettoactiva € 150 Goodwill € 50 @Bank € 200
'Pooling of interest'-methode	Nettoactiva € 40 @Eigen vermogen € 40	Eigen vermogen € 200 @Bank € 200 Noot: resultaat € 30 vanaf t-1 tot datum transactie wordt tot aan transactie in relevante periode volgens de geldende geconsolideerde grondslagen verwerkt en toegevoegd aan eigen vermogen.
'Carry-over accounting'-methode	-	Nettoactiva € 70 Eigen vermogen € 130 @Bank € 200

De in dit voorbeeld uitgewerkte toepassing geldt voor de geconsolideerde jaarrekening.

Tabel 1. Mogelijke combinaties enkelvoudige jaarrekening

		Gekozen methode geconsolideerde jaarrekening		
Combinatie-opties		Purchase-accountingmethode	'Pooling of interest'-methode	'Carry-over accounting'-methode
Enkelvoudige jaarrekening	Purchase-accountingmethode	Ja, mits sprake van economische realiteit	-	-
	'Pooling of interest'-methode	-	Alleen bij juridische fusie mogelijk	-
	'Carry-over accounting'-methode	-	Noodzakelijk bij capital restructuring	Ja

Toelichting:

- **Purchase-accountingmethode**
Indien sprake is van economische realiteit om deze methode toe te passen, wordt deze ook gevolgd in de enkelvoudige jaarrekening (RJ 214.343 en RJ 216.503).
- **'Pooling of interest'-methode**
Wordt deze methode geconsolideerd gevolgd, dan wordt in de enkelvoudige jaarrekening de 'carry-over accounting'-methode gehanteerd. De 'pooling of interest'-methode is wel mogelijk indien ook sprake is van een juridische fusie tussen de relevante entiteiten.
- **'Carry-over accounting'-methode**
In dit geval wordt zowel geconsolideerd als enkelvoudig de 'carry-over accounting'-methode toegepast. De 'carry-over accounting'-methode is geconsolideerd niet mogelijk indien sprake is van een capital restructuring. Enkelvoudig past de 'carry-over accounting'-methode wel, aangezien hier meer de juridische datum van verkrijging wordt gevolgd.

5. Geen geconsolideerde jaarrekening? Let dan op bij waardering tegen verkrijgingsprijs

De nieuwe regelgeving van de RJ lijkt gestoeld op het zo veel mogelijk aansluiten van de methoden in de enkelvoudige jaarrekening met die in de geconsolideerde jaarrekening (RJ 214.343 en RJ 216.503), vooral door de voortzetting van de geconsolideerde methoden in de toepassing van de netto-vermogenswaardemethode. Indien er geen geconsolideerde jaarrekening wordt opgemaakt, bijvoorbeeld door toepassing van de consolidatievrijstelling, worden deelnemingen veelal gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs (zie RJ 214.325). Tot de RJ-editie 2013 was RJ 214.305 bepalend voor de vaststelling van de eerste waardering, onder meer ter vaststelling van de verkrijgingsprijs: de verkrijgingsprijs wordt gesteld op het geldbedrag of

equivalent daarvan, dan wel de reële waarde van de andere tegenprestatie in ruil voor het kapitaalbelang in de deelneming.

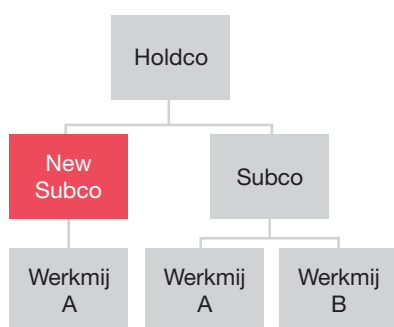
Purchase-accountingmethode blijft van toepassing voor transacties met derden
Transacties onder gemeenschappelijke leiding worden vaak uitgevoerd door verkrijging van het belang onder uitgifte van aandelen. In dit geval gold onder de oude regelgeving de verdere bepaling in die alinea. Deze kwam erop neer dat, via de verwijzing naar de bepaling van de verkrijgingsprijs volgens de purchase-accountingmethode, de uitgegeven aandelen (en dus de verkregen deelneming) werden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze reële waarde is dan de voortgezette verkrijgingsprijs. Deze methode blijft van toepassing voor transacties met derden.

Eerste waardering tegen reële waarde alleen bij economische realiteit

Maar ten aanzien van transacties onder gemeenschappelijke leiding wordt nu verwezen naar de drie bovenstaande methoden. In de meeste gevallen zal dit de toepassing van de 'carry-over accounting'-methode inhouden. Het bij eerste verwerking waarden tegen reële waarde is slechts van toepassing als recht wordt gedaan aan de economische realiteit via de toepassing van de purchase-accountingmethode. Bij de purchase-accountingmethode wordt namelijk ook vastgesteld wie feitelijk de overnemende partij is. Indien (enkelvoudig) een Newco wordt opgericht als tussenhoudster, en een werkmaatschappij verkrijgt via uitgifte van aandelen, zou dit niet een transactie zijn met 'substance', economische realiteit. Dergelijke transacties zijn aan te merken als een capital restructuring, eerste waardering tegen reële waarde is niet beschikbaar. In

deze gevallen wordt de verkrijgingsprijs ontleend aan de boekwaarde binnen de groep (de nettovermogenswaarde). Zie voorbeeld 4: de mogelijkheid tot het waarderen tegen reële waarde is nu aanzienlijk beperkt. Deze waardering is namelijk een afgeleide van de purchase-accountingmethode. Deze methode vereist dat er sprake is van een economische realiteit. Dit zal veelal met een interne herstructurering met nieuw opgerichte tussenhoudster niet het geval zijn. Dit leidt in de praktijk tot nadrukkelijke aanpassingen van verslaggeving.

Voorbeeld 4. Verrijingsprijs ontleend aan boekwaarde binnen groep

Holdco richt een nieuwe tussenhoudster op (New subco), waarbij de werkmaatschappij A wordt verkregen onder uitgifte van aandelen. Een dergelijke transactie heeft geen economische realiteit. De deelneming in A wordt door New subco niet gewaardeerd tegen reële waarde. Welke waarde kan wel? De Richtlijnen hierover geven geen informatie, maar alternatieven zijn:

- de boekwaarde zoals opgenomen in Subco, indien deze entiteit dezelfde grondslagen hanteert als New subco (bijvoorbeeld verkrijgingsprijs);
- de nettoboekwaarde zoals deze is opgenomen in de consolidatie van Holdco. De (geconsolideerde) nettovermogenswaarde is dan de eerste en vervolgwaaardering onder toepassing van waardering tegen verkrijgingsprijs.

6. Conclusie

De nieuwe bepalingen in de Richtlijnen rond transacties onder gemeenschappelijke leiding geven duidelijkheid over de mogelijkheden en beperkingen van verwerking. De drie genoemde methoden waren in de praktijk al gangbaar. Duidelijk is wel dat de toepassing van de purchase-accountingmethode alleen mogelijk is als

sprake is van economische realiteit. In de praktijk was dit voor de geconsolideerde jaarrekening al onderkend. Deze vereiste is nu verlengd naar de enkelvoudige jaarrekening en zal vooral impact hebben daar waar ook uitsluitend een enkelvoudige jaarrekening wordt opgemaakt. De eerste waardering van deelnemingen tegen reële waarde zal hierdoor beperkt worden.

